

L'ESPAI EDUCADOR DE LA FAMÍLIA

La família segueix ocupant un lloc absolutament central en l'organització social. Si la família viu una crisi com a conseqüència dels canvis a què es veu abocada, és perquè cada vegada la situen més en una posició central de la vida social... És la nineta dels ulls dels governs actuals, que la consideren una garantia en el manteniment de

l'estat del benestar, de la integració social, de la transmissió de valors cívics, etc.

És per totes aquestes raons que, per bé que no es pot dir que tothom hagi de considerar la família exactament de la mateixa manera, voldria suggerir allò que, des del punt de vista de l'educació, la família és i seguirà sent, si més no, una bona colla d'anys:

1. ESPAI PROTECTOR

La família s'ha convertit en un espai de protecció de l'individu davant d'una societat que tot el que dóna en benestar material s'ho cobra en duresa i agressivitat. La competitivitat econòmica, la vida agitada, l'ambició professional, l'obsessió per espremer tot el suc de la vida a cada segon o la pressió consumista, per esmentar allò més conegut, proven d'envair, sense compassió, tots els espais vitals de les persones. Ho és a l'hora d'atendre malalties psíquiques, deficiències de tot tipus o malalties cròniques, però també per als joves que no troben feina, pels vells que no es poden afegir a la *tercera edat* dissenyada per les indústries del lleure. La família no tan sols és un suport en aquest casos de dificultats objectives, sinó que és qui ha de donar l'empenta encoratjadora quan les coses van mitjanament bé.

2. EDUCAR L'AFECTIVITAT

La família hauria de ser l'espai principal per educar l'afectivitat, les emocions. Tenim una senti-

mentalitat desfasada a la vista de les tensions actuals. El recurs al sentiment com a instrument de coacció i xantatge és més freqüent del que es pot pensar.

3. REFLEXIVITAT CRÍTICA

La família és alhora un dels pocs espais socials en els quals és possible afavorir el desenvolupament d'una reflexivitat crítica. La família d'ara, si bé és cert que pot seguir sent un instrument ideològicament conservador, també és el lloc idoni per al foment d'estils de vida crítics i dels seus contravalors corresponents. Una família reflexiva i resistent a les temptacions del sistema és molt més necessària que abans. També és l'espai propi de la transmissió de l'educació religiosa. La crisi religiosa ha vingut per la manca de rutines familiars que connectin fe i vida quotidiana.

4. FORJAR PERSONES

Per què no fer de la família el taller on es podrien forjar veritables esperits lliures i resistents?

Erik Erikson estableix les condicions bàsiques que portaven a la maduresa personal. Entesos com a etapes consecutives, considerava que hi havia cinc estadis: la **confiança**, que proporciona les bases per a l'acceptació d'una integració social; l'**autonomia**, que permet el desenvolupament de la lliure voluntat; la **iniciativa** i la **introspecció**, que són les condicions necessàries per a l'aparició de la capacitat de judici moral; la **laboriositat**, que injecta el virus de les ganes de fer coses i, finalment, la **ideològització**, que proposa models d'identificació personal i col·lectiva i, en definitiva, proporciona una orientació de sentit. Es tractaria de formar unes personalitats socialment confiades, autònomes, capaces d'introspecció, laborioses i que sàpiguen donar sentit a allò que són i fan.

Quan tot això s'aconsegueix en unes proporcions justes, la vida familiar es converteix en una gran oportunitat per a tots els seus components, en un marc que ha de tenir com a ingredients fonamentals un clima de

bon humor i una gran **paciència** carregada d'**esperança**. La irritació malhumorada i el pessimisme impacient, tan actuals, penso que són els corcs principals de l'educació. En canvi, l'educació necessita un punt

d'humor irònic que permeti riure's d'un mateix per poder dramatitzar els conflictes quotidians i ser capaç d'encarar-los tranquil·lament. Així mateix, l'educació està renyida amb la pressa i els resultats imme-

diats. Cal tenir una constància a prova de bomba i saber esperar els fruits de la feina ben feta, fins i tot contra tota evidència immediata.

L'educació està renyida amb la pressa i els resultats immediats.

LES RUTINES

Una de les coses que resulten difícils d'explicar, perquè contradiuen un cert sentit comú general, és que **l'element principal de tota educació en maneres de fer és l'establiment de rutines**. Tot i que el sentit ordinari de la paraula suggereix que tota rutina és un avorriment del qual és millor prescindir, si ho analitzem bé, la rutina pot tenir un altre sentit. La rutina és el mecanisme fonamental de l'organització, de l'ordre. I, en molt bona part, educar no és altra cosa que entrenar en el domini de tota una sèrie de rutines pràctiques.

En bona part, la rutina és alhora causa i conseqüència del malestar social de què parlem i fa clar el predomini d'un error fonamental que diu que només la novetat i la sorpresa són interessants. La ideologia de la novetat és especialment adequada en una societat de consum on el valor de les coses resideix menys en la seva utili-

tat funcional que en el seu valor simbòlic. Allò que és nou, ni que serveixi i faci el mateix que el vell, s'ha convertit en el millor, simplement perquè ens catapulta cap el reconeixement social dels que estan al dia, a l'última. La rutina, en canvi, se suposa que ens delata com a conservadors, poc amics de l'aventura, avorrits, potser fracassats i tot.

Però no és així. Si més no, en les relacions socials. Precisament, **no hi ha relació social possible que no es fonamenti en la repetició, en la rutina**. Així doncs, com que els models, les maneres de fer o els estils de vida no són accessibles de manera abstracta, per superar aquest estadi de *dimissió* educativa, cal començar per introduir les petites rutines quotidianes a través de les quals poden començar a actuar.

PAUTES FONAMENTALS DE COMPORTAMENT

Una de les principals rutines a revisar, des del meu punt de vista, són els **horaris quotidians**. Però a més de repensar de quina manera ens hauríem de llevar o anar a dormir, o de com un horari ha d'incorporar la possibilitat de diàleg familiar, hi ha altres rutines. Per exemple, **veure televisió** és una gran rutina practicada, generalment, amb tota la inconsciència. I **les pràctiques pròpiament culturals** —llegir o escriure, escoltar o fer música, dibuixar o visitar exposicions, parlar o anar a conferències, etc.— també s'han de sotmetre a alguna mena de rutina si és que volem que tinguin una presència en la nostra vida. I **les formes de menjar** s'han de convertir en rutines. I els **hàbits d'higiene i salut**. O les **formes de vestir**. I han de constituir rutines les nostres **preocupacions ambientals**, com ara l'estalvi d'aigua o la recollida selectiva de residus. O, en l'ordre de les relacions personals, què me'n dieu, de les rutines ara en crisi del **bon dia, bona nit, si et plau, gràcies, o a reveure?**

Al contrari del que és habitual, voler educar amb grans quantitats de consciència i reflexivitat —com si tot plegat es pogués resoldre amb una mena de conversió personal—, és un error fatal d'enfocament. No porta enlloc. Al contrari, cal insistir en el fet que si la consciència no es converteix en rutina, es perd el temps. I l'avantatge d'aquesta manera de veure les coses és que, precisament, l'establiment de bones rutines no demana conversions radicals i totals, sinó que permet petits i sistemàtics avenços, d'efectes quasi immediats. A les escoles de pares, si se'm fes cas, en lloc de conferències teòriques, s'hi podrien fer tallers per intercanviar experiències de rutines que haguessin demostrat la seva efectivitat educativa.

SALVADOR CARDÚS
El desconcert de l'educació.
Edicions La Campana
Extracte dels cap.3 i 4